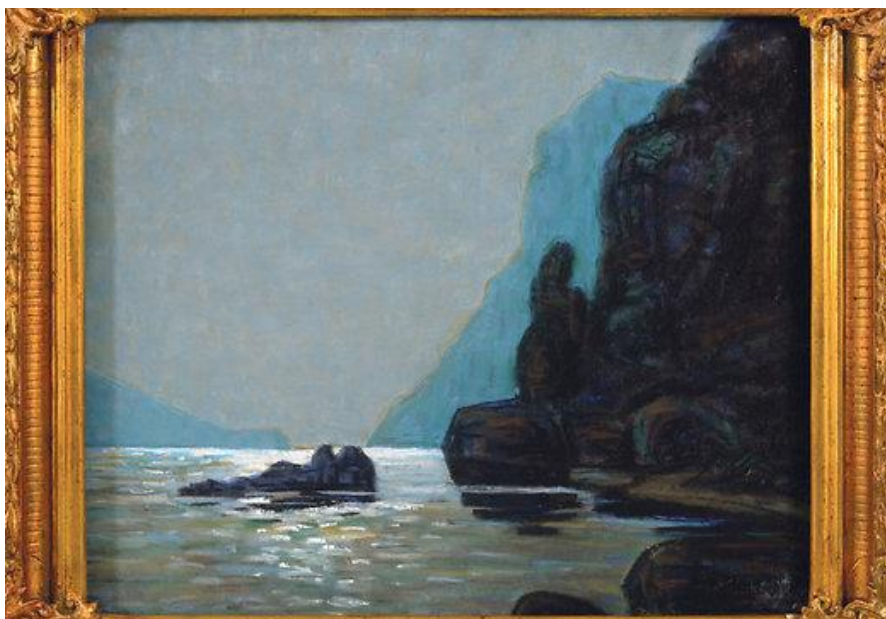

Kunstikursuse 10. osa: Idee on olulisem kui raam

Eero Epner
22. mai 2014

Ants Laikmaa „Vaade Caprilt” (1911–1912) on näide kunstniku viljakamast perioodist, mida on peetud ka parimaks.

Mikkeli muuseumis on septembri alguseni avatud näitus „Kuldaja värvid. Eesti klassikaline maalikunst Enn Kunila kolleksioonist”. Eesti Päevaleht tutvustab iga nädal ühe selle näituse maali taustalugu. Seekord tutvustame näituse maalidest Ants Laikmaa tööd „Vaade Caprilt”.

Reedese Äripäeva esiküljel oli Soome ühe mõjukama ettevõtja Björn Wahlroosi foto. See oli lähivaade. Sarvraamidega prillid, vuntsid, päevitunud näonahk. Midagi muud pildil ei olnud. Välja arvatud üks detail tema selja taga, mis ulatus peaaegu foto ühest servast teiseni – kullast maaliraami alumine äär.

Paar lehekülge edasi oli avaldatud Wahlroosi intervjuu. Selle juures taas foto, tehtud seekord veidi kaugemalt, nii et Wahlroosi selja tagant oli näha terve maal: tumedates toonides hobu. Ja selle ümber kullast raam. Kui veidi netis surfata, leiab hulgaliselt pilte Wahlroosist – ja ikka on tema selja taga mõni kuldraamis maal, pärit tavaliselt 19. sajandi teise poole Soome kunstist.

Kuldraam ei ole paljude jaoks niisama asi. Teravamaga keelega kriitikud, aga vahel ka publik peavad kuldraami staatuse sümboliks ja vahendiks, millega maali omanik näitab oma ühiskondlikku positsiooni. Juba 1880. aasta augustis kirjutas ajaleht Sakala: „Sarnane lugu on, nagu pildiga, kellele tore ja ilus kuldraam ümber on pandud, et raami waadates pilti sugugi tähele ei panda.” Tähendab: maali enese sisu ja väärtus muutub tühiseks, kuna tema ümber on kallis ja toretsev raam, mis peaks vaatajale saatma sõnumeid kõige muu kui kunsti kohta.

Kuldne on neutraalne

Kindlasti see vahel nii ongi. Kuid põhjus, miks maalide ümber valitakse sageli just kullast raam, on palju vähem glamuurne ega tulene positsioonivõitlusest, vaid viisist, kuidas me silm värve tajub. Kuldne on nimelt ainuke värv, mis ei hakka ühtegi maali pinnal olevat tooni „sööma”. Ta ei ole pealetükkiv, vaid maali koloriidi jaoks hoopis kõige neutraalsem. Sinine, punane, roheline, valge – kõik värvid mõjuvad kulla kõrval iseendana. Kõik teised raamitoonid hakkavad maali enesega võistlema, kuid kuld mitte. Kuld laseb kõneleda mitte enesel ega peremehel, vaid maalil.

Sellepärast polegi ehk imestada, et praegusel näitusel on mitu tööd, millele kunstnikud on lasknud kuldraami ümber panna. Mitu Konrad Mägi maali, aga ka Ants Laikmaa Capri vaade on ümbritsetud kullaga.

Tänapäeva publik on kunstis maha jäänud vähemalt paarkümmend aastat, kirjutab Leo Soonberg (Soonpää) 1930-ndate lõpus. „Ta on ära unustatud,” teatas Jaan Vahtra paarkümmend aastat varem. „Inimesed, kes on elus juba kuhugi jõudnud, ostavad oma elumaja ehtimiseks „vusserdatud koopiaid pildipostkaartide järgi”, kurtis Vahtra. Asi ei läinud aja jooksul paremaks. Rohkem kui kaksikümmend aastat hiljem astus ta ateljeedesse ja küsis, kuidas on lugu tööde müümisega. „Ah, ei maksa rääkida,” vastati. „Kehvemast kehvem.”

Maalid pea igas majas

Muidugi polnud pilt sedavõrd mustvalge. Oli kunstnikke, kelle ateljeede uste taga olid peaaegu järjekorrad. Käidi näitustel ja osteti kunsti – mida aeg edasi, seda laiemaks tõmbus ka kunstiosjate ring. Kui Tartus pandi kirja Teise maailmasõja aegseid sõjakahjusid, oli peaaegu igas majas üks-kaks-kolm kunstiteost. Triik, Mägi, Adamson-Eric, Burman. Toonases mõistes kaasaegne kunst rippus kõigi kodudes.

Sellest hoolimata ei olnud Eesti kunstnik üldjuhul jõukas. Kuldraam töö ümber ei tähenda edukust ja ärivaistu. Eriti kehtib see dünaamilise Ants Laikmaa kohta, keda juhtis alati idee: ateljeekooli rajamisest kunstnike pansionaadi ehitamiseni. Vahel õnnestus tal idee teostamiseks leida ka raha, kuid enamasti mitte.

Ka Capri saarele jõudis Laikmaa tänu ideele. Olles sunnitud poliitilistel põhjustel Eestist pagema, jõudis ta lõpuks Itaaliasse. Tema lühiajaline reisikaaslane Friedebert Tuglas meenutab Laikmaa pidevat rahapõuda. Asi polnud mugavamas hotellitoas – asi oli leivakäärust ostmises. Joodi avalikest purskkaevudest ja leiti öömajaks miski, mida võis endale lubada postmargi müügi eest saadud rahaga. See polnud „vaese kunstniku” stereotüübi õilistamine. See oli lihtsalt elu.

Siis sõitis Laikmaa Caprile ja sattus vaimustusse. Ta pidi saarele jääma poolteiseks päevaks, kuid jäi poolteiseks aastaks. Seda nõudis idee. Algas tema elu ehk viljakaim periood, mida on peetud ka parimaks. Valmisid kümned ja kümned portreed ja maastikuvaated, millest paljud on jäänudki sinna – Caprile. Juhtus miski, mis poleks tohtinud juhtuda, sest välised tingimused ei olnud soodsad.

Kuid nagu me kõik teame: idee on alati olulisem kui raam, milles tegutsetakse. Isegi – ja eriti – kui see raam on kullast.